

B.

VÝKLADY JEDNOTLIVOSTÍ.

I. Abeceda (Alfabeto).

1. Jména písmen esperantské abecedy jsou: a, bo, co, ĉo, do, e, fo, go, ĝo, ho, ĥo, i, jo, ĵo, ko, lo, mo, no, o, po, ro, so, ŝo, to, u, ŭo, vo, zo.

2. Zásadou esperantského pravopisu jest pravidlo: „pro jeden zvuk jedna písmena“ (por unu sono uno litero). Psaní jednoho zvuku dvěma písmeny není logické a přijatelné, lze ho užívatí pouze jako nouzové výpomoci (pokud tiskárna, telegraf, psací stroj a pod. nemá esperantských značek). Značky nad literami (superliteraj signetoj) nejsou pohodlné, ale jsou i v čistě latinské abecedě (i, j, t) a také většina jazyků užívajících latinky má množství písmen s různými značkami nad písmeny i pod nimi; odstranění klíček (háčků) není otázkou jazykovou, jest to pouze otázka pohodlného psaní, která může býti řešena jenom všeobecnou opravou písma (bude-li vymyšlen a mezinárodně přijat vhodnější způsob písma nežli je latinka). Ostatně: „Tiskárny a telegrafy musí se přizpůsobiti jazyku, jehož užívají, nikoliv jazyk jim“.

3. Základní pravidla esperanta dovolují tisknouti „h“ místo stříšky a vynechati klíčku nad „ŭ“ (ĉ — ch, ŝ — sh, ĵ — jh, ĝ — gh, ĥ — hh, ŭ — u); a co je dovoleno tisknouti, je dovoleno i psáti. Užívání tohoto

pravopisu je věcí vkusu (gusto), ale doporučovati ho nelze.

4. V případě nutnosti místo klíček, háčků (supersignoj) lze užití výpomocně i jiných znaků (obráceného apostrofu a pod.), při čemž nutno v čele textu podati vysvětlení o významu užitého znaku. Nouzového pravopisu — který trpěn byl hlavně v počátcích esperanta — dlužno užívatí v jednom textu důsledně pro všechna písmena (nemíchati způsobu psaní).

II. Výslovnost (Elparolado).

1. V esperantu každou hlásku (sono) dlužno vysloviti vždy stejně a vždy přísně odděleně („aparte“); kdo chce mluvití teoreticky přesně, musí vyslovovati jasně: „pan-jo“, „san-go“, „mi-a“ atd. V praksi ovšem (jako ve všech jazycích) často „j“ změkčuje předchozí „n“ v „ň“, „g“ a „k“ nutí vysloviti předchozí „n“ nosově, „i“ se samohláskou vyznívá v „ij“, takže někteří esperantisté vyslovují chybně: „paňjo“, „sango“, „mija“ atd. Tento způsob pohodlnější výslovnosti (chybný, ale jaksí elegantnější nežli výslovnost čistě teoretická) není třeba potírati, ježto nevadí porozumění a nepůsobí potíží, ale nesmí se doporučovati a dokonce nesmí se prohlašovati za správný.

2. Hlásky „u“ a „i“ jsou samohlásky (vokaloj), které netvoří s jinými samohláskami dvojhlásky (jedné slabiky) a musí býti vždy vysloveny jasně a odděleně, zvláště, jako každá hláska jiná; „au“ a „ei“ vyslovují se tedy dvojslabičně „a-u“ a „e-i“, nikoliv jednoslabičně „aũ“ a „ej“; správně nutno čísti (čárka nad písmenou značí pí í z v u k, nikoliv délku): ba-lá-u (nikoliv: bá-laũ), tra-ú-lo (ne: tráũ-lo), tro-ú-zi (ne: tróũ-zi), de-i-ri (ne: déj-ri), kré-i (ne: krej), he ro i-no (ne: heró-j-no)!

3. Hlásky „ů“ a „j“ jsou polohlásky, které vyslovují se také vždy jasně odděleně, ale jakožto souhlásky (konsonantoj) tvoří s předchozí nebo následující samohláskou jednu slabiku, která vyznívá jako dvojhláska; čte se tedy: já-ro (nikoliv: i-áro), jús-ta (ne: i ústa), kra-jó no (ne: kra-i óno), fráü-lo (ne: fra-úlo), Eü-ró-po (ne: E-urópo), fój-no (ne: fo-ino), páj-lo (ne: pa-ilo). Slova „laŭdi“, „laŭta“ jsou dvojslabičná (laŭ-di, laŭ-ta), nikoliv trojslabičná (la-u-di, la-u ta).

III. Přízvuk (Akcento).

Pravidelný přízvuk — vždycky na předposlední slabice (jako v polštině) — má praktické výhody, kdežto nauka o t. zv. přízvuku přirozeném nemá menšího praktického významu a je docela falešná (tato zajímavá stať obšírně vyvrací teorii „přirozeného“ přízvuku a obhájí stálost a jednotnost přízvuku esperantského, který dlužno přísně a správně dodržovati).

IV. Rozdělování vět a slov (Interpunkcio).

1. Znamének rozdělovacích (interpunkce) užívá se tak, jako v jazycích národních, může jich tudíž každý užívatí dle své mateřštiny. V esperantu totiž není dosud ustálených pravidel o interpunkci; jsouť taková pravidla významu podřízeného a v různých jazycích jsou jen málo odchylná, takže rozdily v podrobnostech jsou nepatrné, když každý užívá interpunkce své mateřštiny, pokud praxí neustálí se snad určitá pravidla i v esperantu.

2. Dělení slov (divido de vortoj) není vázáno žádným pravidlem, ježto je to věc čisté papírová, nemající ničeho společného se zákony jazykovými; možno

proto dělití slova tak, jak při psaní nebo sázení právě vyjdou. Přirozeným, ač nezávazným, dělením slov jest dělení dle mluvnických prvků, ježto v esperantu každý mluvnický prvek je samostatným slovem (esper-anto, ricev-ita atd.).

V. Původ slov. Tvorba slov. (Etimologio. Vortfarado.)

1. Tvarům jednoduchým dlužno dávatí přednost před tvary složenými, i když tyto jsou utvořeny správně; v esperantu jsou slova přirozenější a libozvučnější (v opaku k němčině), nejsou-li skládána, ale užívána zvláště. Proto je lépe říkati „*esti bezona*“ nežli „*bezonesti*“, ačkoli toto slovo jest správné („*kunmetita tute regule*“) a jest možno ho užívati.

2. Slova s t. zv. příponami nevlastními (pseudosufiksy, pseidosufiksoj) — jako *-cio*, *-toro* atd., tedy slova jako *civilizacio*, *evolucio*, *redakcio*, *redaktoro* a pod. — jsou v esperantu stejně oprávněná (dle odst. 15. základní mluvnice) jako slova utvořená příponami vlastními „čistě esperantskými“ — tedy jako slova *civilizo*, *evoluo*, *redaktejo*, *redaktisto* a pod. Snahu potlačovati tato „cizí“ slova možno doporučovati, nikoli však vyžadovati.

3. Jména zemí tvoří se příponou *-ujo* ze jména národního kmene (*gento*), když tento národ je v zemi vládnoucí (jak je tomu v zemích starých): *Egiptujo* = Egypt (*Egipto* = Egyptan). Jména zemí nepojmenovaných dle vládnoucího národa (to je zemí nových) nemají koncovky „uj“ (naopak jména obyvatelů odvozují se koncovkou *-an-*): *Usono* = Usona (*Usonano* = Usonan), *Kanado* = Kanada (*Kanadano* = Kanadan); tam, kde by vznikly tvary nezvyklé (Brazilo, Ĉilio a pod.), užívá se zvláštních tvarů na *-io*: *Brazilio*, *Ĉilio* (bylo by chybné *Brazilujo*, *Ĉilujo*). Tento tvar